

بررسی نقش مالکان نهادی در نوع گزارش حسابرسان مستقل

محمدرضا اولی^۱

مجتبی محمدپور^۲

چکیده

هدف اصلی این تحقیق، بررسی نقش مالکان نهادی در نوع گزارش حسابرسان مستقل در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در واقع، این تحقیق در پی پاسخ به این سؤال است که آیا مالکان نهادی (سهامداران نهادی) می‌توانند نقش مؤثری در نوع گزارش حسابرسان مستقل ایفا کنند یا خیر؛ و اگر اینگونه است، این تأثیر چگونه قابل تفسیر است؟ برای پاسخ به این سؤال نوع گزارش حسابرسان مستقل طبق استاندارد حسابداری شماره ۷۰۰ ایران (تجدید نظر شده در سال ۱۳۸۹ و لازم الاجراء از تاریخ ۱۳۹۰/۱/۱)، به دو نوع اظهارنظر تعدیل نشده (مقبول) و اظهارنظر تعدیل شده (مشروط، مردود و عدم اظهارنظر) تفکیک شده است. نمونه این تحقیق شامل ۱۱۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۲-۱۳۹۱ می‌باشد. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از «آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک» استفاده شده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که بین درصد مالکیت سهامداران نهادی و احتمال گزارش تعدیل نشده حسابداری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که بین میزان تمرکز مالکیت نهادی و احتمال گزارش تعدیل نشده حسابداری رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: مالکیت نهادی، حاکمیت شرکتی، اظهارنظر تعدیل نشده، اظهارنظر تعدیل شده، رگرسیون لجیستیک.

mohammadreza-ola@yahoo.com

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

۲. کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد (نویسنده مسؤول)

mohammadpour.am66@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۴/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۱/۰۶

۱. مقدمه

از مسائل مهمی که در سالهای اخیر در پی رسوایی های گسترده مالی در سطح شرکتهای بزرگ مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته و به عنوان یکی از موضوعات مهم برای سرمایه گذاران مطرح شده، موضوع حاکمیت شرکتی است که به لزوم نظارت بر مدیریت شرکت و به تفکیک واحد اقتصادی از مالکیت آن و در نهایت حفظ حقوق سرمایه گذاران و ذینفعان می پردازد. مطالعات نشان داده اند که حسابرسی سازوکار مهمی در راهبرد شرکتی می باشد. تحقیقات نشان می دهند که سازوکارهای حاکمیت شرکتی بهتر، کیفیت و کمیت اطلاعات افشا شده توسط شرکت را افزایش می دهد و باعث کاهش اطلاعات نامتقارن و افزایش کیفیت حسابرسی می شود (رحیمیان و همکاران، ۱۳۸۹). همچنین، تحقیقات نشان می دهد که مکانیزم های حاکمیت شرکتی موجب کاهش هزینه های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی می شود (عباس زاده و منظرزاده، ۱۳۹۰). همچنین، محققان شواهدی را فراهم نموده اند که حسابرسی موجب کاهش تضاد نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران و مدیران می شود و همچنین به عنوان یکی از مسائل مهم در حاکمیت شرکتی مطرح است (جنسن و مکلینگ^۱، ۱۹۷۶).

طبق سازوکارهای حاکمیت شرکتی، سهامداران نقش اساسی در نظام راهبردی شرکت ایفا می کنند. همچنین، مطالعات قبلی در زمینه دلایل تقاضای حسابرسی بیانگر آن بوده اند که ساختار مالکیت بر نحوه انتخاب حسابرس مؤثر است. در این میان آنچه که بیشتر جلب توجه می کند، حضور روزافزون سرمایه گذاران (سهامداران) نهادی در دایره مالکیت شرکتهای سهامی عام و تأثیری است که حضور فعال این گروه بر نحوه حاکمیت در سازمان ها و همچنین عملکرد آنها می تواند داشته باشد.

همچنین، بررسی ساختار بازار سرمایه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه ای که متعهد به پیشرفت در بازار سرمایه خود هستند، نشان می دهد که سرمایه گذاران نهادی سهم قابل توجهی از بازار سرمایه و تولید ملی را به خود اختصاص داده و روز به روز بر اهمیت نقش آنها در نظام مالی و تقویت فضای رقابتی افزوده می شود. این گروه از سهامداران دارای نفوذ قابل ملاحظه ای بر خط مشی و تصمیمات کلان شرکت هستند. تحقیقات نشان می دهد که با افزایش سهامداران نهادی، کشف تقلب و اشتباهات افزایش پیدا کرده است (شارما^۲، ۲۰۰۴). به علاوه، تحقیقات صورت گرفته نشان می دهد وجود سهامداران نهادی موجب افزایش کیفیت حسابرسی صورتهای مالی می شود (رحیمیان و همکاران، ۱۳۹۰). اما از اواخر دهه ۹۰، فرضیه

نظارت مؤثر نیز برای مالکان نهادی مطرح شد. سرمایه‌گذاران نهادی با توجه به ویژگی‌های ذاتی خود، دارای نفوذ خاصی می‌باشند و می‌توانند از آن برای نظارت و هم جهت ساختن عملکرد مدیریت در راستای منافع سهامداران استفاده نمایند. حضور سرمایه‌گذاران نهادی در ساختار مالکیت شرکت بر نحوه نظارت عملیات بنگاه مؤثر است. از آنجایی که سرمایه‌گذاران نهادی بزرگترین گروه از سهامداران را تشکیل می‌دهند، نقش آنها در نظارت بر مدیران و تأثیر بر نوع گزارش حسابرسان، از اهمیت بالایی برخوردار بوده و انتظار می‌رود حضور این مالکان در ترکیب سهامداران بر نوع گزارش حسابرسان مؤثر باشد.

۲. بیان مسأله

در راستای اعمال نظارت مؤثر، کیفیت بالای اطلاعات مالی از عوامل مهم به شمار می‌آید. مالکان نهادی، به دلیل قابلیت قابل ملاحظه در انجام تجزیه و تحلیل‌های مالی حرفه‌ای از سایر سرمایه‌گذاران تفکیک می‌شوند. به همین دلیل، سرمایه‌گذاران نهادی بیش از سایر سرمایه‌گذاران، به کیفیت اطلاعات اهمیت می‌دهند و به آن نیازمندند. مطالعات قبلی نشان می‌دهند که کیفیت ارائه صورتهای مالی نشانه مهمی از سلامت و عملکرد شرکت می‌باشد (ازیبی^۳ و دیگران، ۲۰۱۰). گزارش تعدیل نشده حسابرسی می‌تواند نشانه خوبی برای سلامت و عملکرد مالی و همچنین نشانه مهمی از کیفیت اطلاعات مالی باشد. لذا، با در نظر گرفتن این مطلب که سرمایه‌گذاران نهادی به گزارش‌های مالی با کیفیت برای تجزیه‌تحلیل‌های حرفه‌ای خود نیازمند، این مسئله وجود دارد که این گروه از مالکان با اعمال نفوذ بر مدیریت، آنها را برای اعمال فشار بر حسابرسان برای صدور گزارش تعدیل نشده ترغیب نمایند. همچنین، هر چه مالکیت متمرکز شود، احتمال دسترسی سهامداران بزرگ به اطلاعات محرمانه بیشتر می‌شود. در چنین شرایطی، این مسئله قابل طرح است که سهامداران بزرگ تمایل کمتری به نفوذ بر مدیریت برای تحت فشار گذاشتن حسابرسان برای صدور گزارش تعدیل نشده داشته باشند.

۳. ادبیات و پیشینه تحقیق

در هر شرکتی ترکیبی از سرمایه‌گذاران نهادی (عمده) و غیرنهادی (خرد) وجود دارد (دلدار، ۱۳۹۱). مطابق با تعریف بوش (۱۹۹۸) سرمایه‌گذاران نهادی، سرمایه‌گذاران بزرگ

مانند بانکها، شرکتهای بیمه، شرکتهای سرمایه‌گذاری، صندوق‌های بازنشستگی و ... هستند. عموماً اینگونه تصور می‌شود که حضور سرمایه‌گذاران نهادی ممکن است به تغییر رفتار شرکتها بینجامد. نهادها احتمالاً سرمایه‌گذاری خود را تحت «فرضیه‌ی نظارت فعال» به دلیل حجم ثروت سرمایه‌گذاری شده، به طور فعال مدیریت می‌کنند. این امر از فعالیتهای نظارتی که این سرمایه‌گذاران انجام می‌دهند، سرچشمه می‌گیرد (وانسترالن^۵، ۲۰۰۶). فرضیه نظارت فعال بیانگر این است که یک نهاد به علت ملاحظات ریسک خود، بیشتر متقاضی نظارت بر مدیران است. منطق این فرضیه این است که به علت بالا بودن هزینه نظارت، فقط سهامداران بزرگ نظیر سهامداران نهادی می‌توانند به مزایای کافی دست یابند تا انگیزه نظارت را داشته باشند. در واقع، سرمایه‌گذاران نهادی بزرگ، فرصت، منابع، تخصص و توانایی نظارت، تأدیپ و تأثیرگذاری بر مدیران را دارند (کورنت^۶ و همکاران، ۲۰۰۷).

سرمایه‌گذاران نهادی که عموماً سهم بالایی از سهام شرکت را می‌خرند ترجیح می‌دهند که انتخابشان حاکمیت شرکتی مناسبی داشته باشد تا از این طریق از آسیب‌های ناشی از تقلب یا بی‌توجهی مدیر که مستقیماً به آنها زیان می‌رساند پیشگیری کنند (گامپرد و ایشیری، ۲۰۰۳). آنها تمایل دارند که با ایجاد حاکمیت شرکتی مناسب، بر کیفیت اطلاعات مالی بیفزایند. گزارش تعدیل نشده حسابرسی می‌تواند نشانه خوبی برای کیفیت اطلاعات مالی باشد.

در مقابل فرضیه‌ی نظارت فعال، حامیان «فرضیه‌ی منافع شخصی» معتقدند سرمایه‌گذاران نهادی بزرگ به اطلاعات محرمانه‌ای که برای اهداف تجاری استخراج شده‌اند، دسترسی دارند (کیم، ۱۹۹۳). هر چه مالکیت متمرکز می‌شود، احتمال دسترسی سهامداران بزرگ به اطلاعات محرمانه شرکت بیشتر می‌شود. در چنین شرایطی، سهامداران بزرگ ممکن است تمایل کمتری به تشویق مدیریت برای گزارش اطلاعات مالی با کیفیت بالا داشته باشند. لذا مدیران و حساب‌برسان برای صدور گزارش تعدیل نشده کمتر تحت فشار قرار می‌دهند. در ادامه برخی تحقیقات مهم صورت گرفته در باب این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است:

بارتو^۶ (۲۰۰۰) در پژوهش‌هایی به این نتیجه رسید که شرکت‌هایی که اظهارنظر غیرمقبول دریافت می‌کنند، نسبت به شرکت‌های با اظهارنظر مقبول از نسبت بدهی بالاتری برخوردارند.

چن و زائو (۲۰۰۰) در بورس اوراق بهادار شانگهای در دوره ۱۹۹۷-۱۹۹۵ به ارزیابی تأثیر گزارش مشروط و غیر مشروط همراه با بند توضیحی حسابرسی بر روی قیمت سهام و بازده پرداختند. آنها جهت محاسبه بازده غیرعادی از مدل بازار استفاده کردند. نتیجه پژوهش

حاکی از آن بود که بین گزارشهای مذکور و بازده غیرعادی یک رابطه منفی معناداری وجود دارد. همچنین نتیجه نشان داد که بین عکس‌العمل بازار نسبت به هر یک از این گزارشها تفاوت معناداری وجود ندارد.

چارالامبوس (۲۰۰۳) در تحقیقی تحت عنوان بندهای گزارش حسابرسی، دعاوی شرکت و اطلاعات مالی در یک تحقیق تجربی در یونان اندازه‌ای را که اطلاعات مالی و غیر مالی می‌توانند برای تسهیل توانایی تبعیض بین انتخاب گزارشهای حسابرسی مقبول یا غیر مقبول مورد استفاده قرار گیرد، را آزمون می‌کند. نتایج وی نشان داد که رابطه معناداری بین بندهای گزارش حسابرسی با اطلاعات مالی از قبیل بحرانهای مالی و اطلاعات غیر مالی از قبیل دعوای شرکت وجود دارد.

ون استرلین^۷ (۲۰۰۱) به بررسی رابطه بین دوره ارتباط حسابرس - صاحبکار و کیفیت حسابرسی پرداخت. در این بررسی ارتباط بلندمدت بین حسابرس و صاحبکار و حسابرسان مورد مطالعه قرار گرفت. برای انجام این تحقیق اطلاعات تأیید شده از بانک ملی بلژیک در طی سال‌های ۱۹۹۲ الی ۱۹۹۶ اخذ شد. محقق شرکت‌ها را به دو دسته تقسیم نمود، شرکتهای تحت فشار مالی و شرکتهای فاقد نیازهای مالی. نتایج بررسی نشان داد حسابرسان تمایل بیشتری به انتشار گزارشهای غیر شفاف نسبت به سال قبل دارند. بنابراین دوره ارتباط بلندمدت علاقه حسابرسان را برای انتشار گزارشهای معتبر کاهش می‌دهد. با توجه به ملاحظات فوق مشخص می‌شود که چرخش مؤسسات حسابرسی به جهت حفظ ارزش حسابرسی برای استفاده‌کنندگان مناسب به نظر می‌رسد.

کیم^۸ و دیگران (۲۰۰۳) نشان داده‌اند که تفاوت اثربخشی مؤسسات حسابرسی بزرگ با مؤسسات حسابرسی کوچک از تضاد بین انگیزه مدیران شرکت‌ها و حسابرسان در گزارشگری نشأت می‌گیرد. هنگامی مدیران انگیزه کافی برای افزایش میزان سود از طریق استفاده از روشهای حسابداری افزایش سود دارند، حفظ بیطرفی حسابرسان، به بروز تضاد بین مدیران و حسابرسان منجر می‌شود. آنها دریافتند مؤسسات حسابرسی بزرگ در پیشگیری از دستکاری سود، اثربخشی بیشتری از مؤسسات کوچک (با فرض وجود تضاد بین مدیریت و حسابرسان) دارند.

پوچیتا و همکاران (۲۰۰۴) در اسپانیا، عکس‌العمل بازار سرمایه را در مقابل گزارش مشروط حسابرسی، با استفاده از روش مطالعه رویدادی مورد بررسی قرار دادند. آنان به این نتیجه رسیدند که گزارش مشروط حسابرسی برای استفاده‌کنندگان ارزش اطلاعاتی ندارد.

جرج فارینها^۹ (۲۰۰۶) ارتباط بین خصوصیات هیئت مدیره و نوع گزارش حسابرسان مستقل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرتغال (به جز شرکت های سرمایه گذاری و باشگاه های فوتبال) را با استفاده از اطلاعات ۴۶ شرکت به صورت مقایسه ای طی سال های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴، بررسی کرد. وی نشان داد که از بین خصوصیات مختلف هیئت مدیره، تنها نسبت غیراجرایی اعضای هیئت مدیره، نرخ بازده دارایی ها، نسبت مالکانه، لگاریتم طبیعی دارایی ها در پایان سال و سود عملیاتی در سال جاری رابطه ای مثبت و معنی دار با اظهار نظر مقبول حسابرس دارد. همچنین افزایش در نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام و این که حسابرسی شرکت توسط چهار موسسه بزرگ بین المللی حسابرسی (تا غیره) انجام شده باشند رابطه ای منفی و معنی دار با نوع گزارش مقبول حسابرسان مستقل دارد. الثانیی و همکاران (۲۰۰۸)، با هدف ارزیابی محتوای اطلاعاتی گزارش مشروط حسابرسی در بورس اوراق بهادار اردن، تأثیر گزارش مشروط حسابرسی را بر قیمت سهام مورد بررسی قرار دادند. نتیجه پژوهش آنان نشان دهنده نبود تأثیر گزارش مشروط بر قیمت سهام بود.

حساس یگانه و مدنی (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان تأثیر گزارش حسابرسی مستقل در تصمیم گیری اعتباردهندگان (بانک های ایران)، به بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرسی پرداختند. پژوهشگران دریافتند که ارتباط معنا داری بین تصمیم گیری های اعطای اعتبار و گزارش حسابرسی وجود ندارد. نبود مدل مناسب تصمیم گیری در سیستم اعتباری موجب استفاده نکردن از گزارش حسابرسی مستقل در تصمیم گیری اعطای اعتبار می شود. بین مبلغ اعتبار، نوع اعتبار و شخصیت متقاضی اعتبار و گزارش حسابرسی ارتباط معنیداری وجود دارد. همچنین، حساس یگانه و مدنی دریافتند که دیدگاه اعتباردهندگان مختلف در خصوص بکارگیری گزارش حسابرسی مستقل در تصمیم گیری اعطای اعتبار یکسان است.

شکری چشمه سبزی (۱۳۸۴) تأثیر گزارش های حسابرسی بر تصمیم گیری استفاده کنندگان از صورتهای مالی را بررسی کرد. نتایج تحقیق نشان داد که بین تصمیمات اتخاذ شده بر اساس صورتهای مالی دارای گزارش حسابرسی و تصمیمات اتخاذ شده بر اساس صورتهای مالی فاقد گزارش حسابرسی تفاوت قابل ملاحظه ای وجود دارد.

ستایش و جمالیان پور (۱۳۸۸) به بررسی رابطه بین نسبت های مالی و غیر مالی بر اظهار نظر حسابرسان پرداخته اند. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که توزیع متغیرهای مستقل شرکتها با اظهار نظر متفاوت، در اکثر موارد یکسان نیست. همچنین نتایج بیانگر این موضوع

است که از میان کلیه متغیرهای مالی و غیر مالی به ترتیب نوع عملکرد، نسبت گردش موجودی کالا، نسبت بدهی، سود ناخالص به فروش و سود خالص به فروش از بیشترین رابطه آماری با نوع اظهار نظر حسابرسان برخوردار است. علاوه بر این، نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون لجیستیک حاکی از آن است که با بهره‌گیری از هفت متغیر مالی و غیر مالی می‌توان به مدلی برای پیش‌بینی اظهار نظر حسابرس دست یافت.

رحیمیان و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی نقش سهامداران نهادی در کیفیت حسابرسی صورتهای مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. در این مطالعه از سه معیار اندازه موسسه حسابرسی، تخصص حسابرسی در صنعت و نوع گزارش حسابرسی به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی استفاده شده است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که شرکت‌های دارای سطوح بالاتر از مالکیت نهادی، از کیفیت حسابرسی بالاتری برخوردار می‌باشند؛ این در حالی است که تمرکز مالکیت نهادی موجب کاهش در کیفیت حسابرسی می‌گردد.

عباس‌زاده و منظرزاده (۱۳۹۰) به بررسی احتمال صدور گزارش مقبول حسابرسان مستقل با استفاده از خصوصیات هیئت مدیره شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رابطه‌ی منفی و معنی‌دار بین افزایش در «تعداد اعضای هیأت مدیره» و گزارش مقبول حسابرس و رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار بین افزایش در «نسبت مالکانه» و گزارش مقبول حسابرس وجود دارد. «عدم تغییر در اعضای هیئت مدیره سال جاری نسبت به سال قبل» به صورت منفی و معنی‌دار بر گزارش مقبول حسابرس تأثیر می‌گذارد و بین افزایش در «نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام» و گزارش مقبول حسابرس رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. رابطه‌ی منفی و معنی‌دار بین «تغییر در حسابرس سال جاری نسبت به سال قبل» و گزارش مقبول حسابرس و رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار بین افزایش در «نرخ بازده دارایی‌ها» و گزارش مقبول حسابرس وجود دارد.

دارابی و جعفری (۱۳۹۱) در تحقیقی به بررسی تأثیر بندهای گزارش حسابرس مستقل بر شفافیت گزارش‌های مالی گروه شرکت‌های خودرو و ساخت قطعات پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بین سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۲ پرداختند. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که گزارش‌های حسابرسان مستقل باعث ارتقای سطح اظهار نظر بازرسی قانونی به مجمع می‌شود و بندهای گزارش حسابرس مستقل در گروه شرکت‌های خودرو و ساخت قطعات پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در طی سال‌های ۸۲ تا پایان سال ۸۸، هر سال نسبت به سال

قبل در رابطه با همان موضوع کاهش یافته است و همچنین گزارش مذکور باعث شده است که تصمیمات مجامع عمومی سالیانه شرکتها در جهت حذف بندهای گزارشات حسابرسی باشد و اینکه هیأت مدیره در جهت رفع بندهای گزارش حسابرسی اقدام کرده اند. نتیجه اصلی پژوهش حاضر نشان می دهد که بندهای گزارش حسابرسان مستقل باعث شفافیت گزارشهای مالی در گروه شرکتهای خودرو می شود.

حساس یگانه و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی نقش مالکان نهادی بر عملکرد شرکتهای بیمه پرداخته اند. نتیجه بدست آمده نشان می دهد که شرکت های بیمه ای که سرمایه گذاران نهادی آنها سهم بیشتری از ساختار مالکیت را در اختیار دارند در مقایسه با شرکتهایی که این سهم کمتر است، عملکرد مالی بهتری دارند و سهم مالکیت بیشتر سرمایه گذاران نهادی در شرکت های بیمه، می تواند منجر به اخذ تصمیمات مناسب برای شرکت و در نتیجه عملکرد بهتر شرکت شود.

۴. فرضیه های تحقیق

با توجه به اهداف تحقیق، فرضیه های زیر طراحی و مورد آزمون قرار گرفته است:

فرضیه اول: « بین میزان مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.»

فرضیه دوم: « بین تمرکز مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده رابطه منفی و معناداری وجود دارد.»

۵. روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش جمع آوری اطلاعات توصیفی و از نوع همبستگی است. در واقع این پژوهش پژوهشی کمی است که از طریق تحلیل همبستگی متغیرها به بررسی و آزمون فرضیه ها می پردازد. اطلاعات مورد استفاده در این پژوهش به دو دسته قابل تقسیم هستند. دسته اول؛ اطلاعات مرتبط با مبانی تئوریک و ادبیات پژوهش هستند که با مطالعه مقاله ها و پایان نامه های مختلف موجود در اینترنت و نشریه های گوناگون از طریق مطالعه های کتابخانه ای فراهم شده است. دسته دوم؛ اطلاعات مالی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود که از گزارش های مالی حسابرسی شده شرکت ها از سایت سازمان بورس و

اوراق بهادار تهران و نرم افزار بانک اطلاعاتی تدبیرپرداز استخراج شده است. داده‌ها پس از جمع‌آوری در صفحه گسترده اکسل، مرتب و طبقه‌بندی شده و در نهایت با استفاده از نرم‌افزارهای آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

۱.۵. مدل و متغیرهای تحقیق

مدل مورد استفاده جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشد؛

مدل (۱)

$$\begin{aligned} Auditor\_Opinion_{it} = & \beta_0 + \beta_1 IO_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 ROS_{it} \\ & + \beta_5 Aditor\_Size_{it} + \beta_6 Aditor\_Change_{it} + \beta_7 AGE_{it} + \beta_8 LEV_{it} \\ & + \beta_9 SIZE_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

مدل (۲)

$$\begin{aligned} Auditor\_Opinion_{it} = & \beta_0 + \beta_1 CO_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 ROS_{it} \\ & + \beta_5 Aditor\_Size_{it} + \beta_6 Aditor\_Change_{it} + \beta_7 AGE_{it} + \beta_8 LEV_{it} \\ & + \beta_9 SIZE_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

که در آن:

$Auditor\_Opinion_{it}$: شاخص اظهار نظر حسابرس است که در این تحقیق اگر اظهار نظر حسابرس یک اظهار نظر تعدیل نشده باشد، مقدار آن را یک در نظر گرفته می‌شود و در غیر این صورت (اظهار نظر تعدیل شده) مقدار صفر می‌گیرد.

IO_{it} : میزان مالکیت نهادی است؛

CO_{it} : میزان تمرکز مالکیت است؛

ROA_{it} : نسبت سود خالص به جمع دارایی‌ها است؛

MVB_{it} : نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام است و معیار اندازه‌گیری

رشد شرکت می‌باشد؛

ROS_{it} : نسبت سود خالص به فروش خالص است؛

$Aditor\_Size_{it}$: متغیر کنترلی مزبور (شاخص اندازه حسابرس) برای شرکتهایی که توسط سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته اند؛ یک و برای شرکتهایی که توسط مؤسسات حسابرسی معتمد بورس اوراق بهادار تهران مورد رسیدگی قرار گرفته اند، صفر است؛

$Aditor\_Change_{it}$: شاخص تغییر حسابرس مستقل است اگر شرکت طی دوره مورد بررسی حسابرس خود را تغییر دهد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختیار می کند؛

AGE_{it} : لگاریتم طبیعی عمر شرکت است و معیار عمر شرکت است؛

LEV_{it} : نسبت بدهی ها به کل دارایی ها است؛ و

$SIZE_{it}$: لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در پایان دوره است.

۱.۱.۵. متغیر وابسته و نحوه ی محاسبه آن

در این تحقیق نوع گزارش حسابرسان ($Auditor\_Opinion_{it}$) متغیر وابسته است و برای محاسبه آن از یک متغیر موهومی استفاده شده است. بدین گونه که اگر اظهار نظر حسابرس یک اظهار نظر تعدیل نشده (مقبول) باشد، مقدار آن را یک در نظر گرفته می شود و در غیر این صورت (اظهار نظر مشروط، مردود یا عدم اظهار نظر) مقدار صفر می گیرد.

۲.۱.۵. متغیر مستقل و نحوه ی محاسبه آن

۱. درصد مالکیت نهادی (IO_{it}): طبق بند ۲۷ ماده ی یک قانون بازار اوراق بهادار ج.ا.ا، سرمایه گذاران نهادی عبارتند از:

بانکها و شرکتهای بیمه، هلدینگها، شرکتهای سرمایه گذاری، صندوقهای بازنشستگی، شرکتهای تأمین سرمایه و صندوقهای سرمایه گذاری ثبت شده نزد سازمان بورس اوراق بهادار، هر شخص حقیقی یا حقوقی که بیش از ۵ درصد اوراق بهادار در دست انتشار ناشر را خریداری کند، سازمانها و نهادهای دولتی و عمومی، شرکتهای دولتی، و اعضای هیأت مدیره و مدیران ناشر یا اشخاصی که کارکرد مشابه دارند.

۲. میزان تمرکز مالکیت (CO_{it}): تمرکز مالکیت در این تحقیق به پیروی از تحقیق آستامی و تاور^۱ (۲۰۰۶) به صورت زیر تعریف شده است:

مجموع سهام اشخاص حقیقی یا حقوقی که بیش از ۱۰ درصد سهام شرکت را در اختیار دارند. این درصد از طریق اطلاعات ارائه شده در صورتهای مالی شرکتهای محاسبه می شود.

۳.۱.۵. متغیرهای کنترلی و نحوه‌ی محاسبه آن

در این مطالعه، از متغیرهای کنترلی به منظور یکسان‌سازی شرکتها از نظر سایر عوامل تأثیرگذار استفاده شده است. این متغیرها شامل بازده دارایی‌ها، فرصتهای رشد، بازده فروش، اندازه حسابرس مستقل، تغییر حسابرس مستقل، عمر شرکت، اهرم مالی و اندازه شرکت به عنوان متغیرهای کنترل‌کننده در نظر گرفته شده است، که به صورت زیر محاسبه می‌شود:

۱. بازده دارایی‌ها (ROA_{it}): در این تحقیق از نسبت سود خالص به جمع دارایی‌ها استفاده شده است.

۲. فرصت‌های رشد (MVB_{it}): در این مطالعه از نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به عنوان شاخصی برای محاسبه رشد شرکت استفاده شده است.

۳. بازده فروش (ROS_{it}): عبارت است از سود خالص به فروش خالص و یکی از معیارهای اندازه‌گیری عملکرد شرکت است.

۴. اندازه حسابرس مستقل ($Aditor\_Type_{it}$): از آنجا که اندازه و شهرت مؤسسه حسابرسی و متفاوت بودن تجربیات و میزان توانایی‌ها در مؤسسات مختلف و با توجه به اینکه اظهار نظر حسابرس یک موضوع مربوط به قضاوت حرفه‌ای حسابرس می‌باشد می‌توان به این نتیجه رسید که موضوع مؤسسه حسابرسی می‌تواند یکی از عوامل مؤثر در نتیجه کار حسابرسی باشد. در این پژوهش برای بررسی متغیر نوع حسابرس از یک متغیر دو وجهی همانند پژوهش‌های گاکانیس و دیگران (۲۰۰۷) استفاده شد که وجه اول آن سازمان حسابرسی و وجه دیگر آن سایر مؤسسات حسابرسی معتمد بورس اوراق بهادار تهران است. متغیر کنترلی مزبور برای شرکت‌هایی که توسط سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته‌اند؛ یک و برای شرکت‌هایی که توسط مؤسسات حسابرسی معتمد بورس اوراق بهادار تهران مورد رسیدگی قرار گرفته‌اند، صفر است.

۵. تغییر حسابرس مستقل ($Aditor\_Change_{it}$): تغییر حسابرس می‌تواند بر نوع گزارش حسابرسان اثرگذار باشد. بدین منظور اگر واحد مورد رسیدگی طی دوره مورد بررسی حسابرس خود را تغییر داده باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر را قرار می‌دهیم.

۶. عمر شرکت (AGE_{it}): در این تحقیق برای محاسبه عمر شرکت از لگاریتم طبیعی عمر شرکت تا سال مورد بررسی استفاده شده است.

۷. اهرم مالی (LEV_{it}): در این مطالعه برای محاسبه شاخص اهرم مالی از نسبت بدهی‌ها به کل دارایی‌ها استفاده شده است.

۸. اندازه‌ی شرکت ($SIZE_{it}$): در این تحقیق برای سنجش اندازه‌ی شرکت حسابرسی شده، از لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام استفاده شده است.

۲.۵. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، تمام شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ است. از این جامعه، شرکتهای حائز شرایط زیر به عنوان نمونه انتخاب شده است:

۱. شرکتهای مورد نظر طی دوره مورد بررسی بایستی حتماً توسط سازمان حسابرسی یا مؤسسات مورد اعتماد بورس اوراق بهادار تهران حسابرسی شده باشند.
  ۲. سال مالی آنها منتهی به پایان اسفندماه باشد و در دوره زمانی مورد بررسی، تغییری در آن ایجاد نشده باشد.
  ۳. جزء شرکتهای واسطه‌گری مالی و بانک‌ها نباشند.
  ۴. اطلاعات مالی آنها در دسترس باشد.
- با توجه به شرایط ذکر شده، تعداد ۱۱۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ به عنوان نمونه آماری انتخاب شد.

۶. یافته‌های تحقیق

۱.۶. نتایج آمار توصیفی

نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق در نگاره شماره (۱) آورده شده است که بیانگر پارامترهای توصیفی برای هر متغیر به صورت مجزاست. این پارامترها عمدتاً شامل اطلاعات مربوط به شاخص‌های مرکزی، نظیر مقدار حداقل، حداکثر، میانگین، میانه و همچنین، اطلاعات مربوط به شاخص‌های پراکندگی، نظیر انحراف معیار است. مهمترین شاخص مرکزی میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. میانگین متغیر اظهار نظر تعدیل نشده شرکتهای نمونه که شاخص اندازه‌گیری نوع گزارش حسابسان نیز می‌باشد، تقریباً ۳۲٪ می‌باشد و انحراف معیار آن ۴۶٪ که حداکثر و حداقل آن ۱ و صفر می‌باشد. این نشان می‌دهد که به طور متوسط تقریباً ۳۲٪ شرکتهای نمونه گزارش حسابرسی تعدیل نشده یا مقبول صادر کرده‌اند. همچنین، میانگین متغیر اظهار نظر تعدیل شده (غیر استاندارد یا غیر مقبول) شرکتهای نمونه تقریباً ۶۸٪ می‌باشد

که دارای حداکثر و حداقل ۱ و صفر و انحراف معیار ۰/۴۶٪ است. این نشان می‌دهد که بیشتر گزارش‌های حسابرسی شرکتهای نمونه از نوع گزارش حسابرسی تعدیل شده یا غیر استاندارد (مشروط، مردود یا عدم تظهارنظر) است. همچنین، میانگین درصد مالکیت نهادی تقریباً ۷۵٪ است و انحراف معیار آن تقریباً ۱۹٪ که حداقل آن ۱٪ و حداکثر آن ۹۹٪ می‌باشد. این نشان می‌دهد که قسمت اعظم مالکیت شرکتهای از مالکان نهادی تشکیل شده است. همانطور که در نگاره شماره (۱) مشاهده می‌شود، میانگین میزان تمرکز مالکیت ۶۱٪ است. این نشان می‌دهد که تمرکز مالکیت در شرکتهای نمونه تقریباً بالاست. میانگین شاخص رشد شرکت نیز تقریباً ۲/۱۵۴ است که دارای حداقل ۱۴/۲۶- و حداکثر ۷۰/۸۵ و انحراف معیار ۳/۲۵ است. این نشان می‌دهد که شرکتهای مورد مطالعه تقریباً طی دوره‌های مورد بررسی رشد نسبتاً خوبی داشته‌اند. نگاره شماره (۱) نشان می‌دهد که به طور متوسط شرکتهای نمونه به ازای هر ریال سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها حدود ۰/۱۲ ریال بازدهی کسب کرده‌اند. تقریباً حدود ۶۲٪ از دارایی‌ها نیز از محل بدهی‌ها تامین مالی شده است.

نگاره‌ی (۱) نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
نوع اظهار نظر حسابرسان (Auditor_Opinion _{it})	تعدیل نشده	۰/۳۱۶	۰/۴۶۵	۰
تعدیل شده	۰/۶۸۳	۰/۴۶۵	۰	۱
درصد مالکیت سهامداران نهادی (IO _{it})	۰/۷۵۴	۰/۱۸۶	۰/۰۱۱	۰/۹۹۹
میزان تمرکز مالکیت (CO _{it}):	۰/۶۱۰	۰/۲۴۲	۰/۰۱۰	۰/۹۵۷
بازده دارایی‌ها (ROA _{it})	۰/۱۲۲	۰/۱۴۴	-۰/۳۱۷	۱/۳۷۰
فرصت‌های رشد (MVB _{it})	۲/۱۵۴	۳/۲۵۷	-۱۴/۲۶۶	۷۰/۸۵۹
بازده فروش (ROS _{it})	۰/۲۸۴	۰/۵۲۰	-۲/۱۲۸	۶/۰۱۳
اندازه حسابرس مستقل (Aditor_Size _{it})	۰/۳۳۱	۰/۴۷۱	۰	۱
تغییر حسابرس مستقل (Aditor_Change _{it})	۰/۱۳۳	۰/۳۴۰	۰	۱
عمر شرکت (AGE _{it})	۳/۵۱۱	۰/۳۹۷	۱/۷۹۲	۴/۰۹۴
اهرم مالی (LEV _{it})	۰/۶۲۲	۰/۲۶۸	۰/۰۶۲	۲/۶۶۳
اندازه شرکت (SIZE _{it})	۱۲/۹۶۷	۱/۶۲۹	۸/۸۱۳	۱۷/۷۰۹

۲.۶. نتایج حاصل از آزمون فرضیه های تحقیق

فرضیه اول تحقیق به این صورت مطرح شد که بین میزان مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون های آماری فرضیه اول تحقیق در نگاره شماره (۲) آورده شده است. در این نگاره ی ضرایب مثبت (منفی) متغیرها بیانگر رابطه مستقیم (معکوس) با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده یا مقبول حسابرسی) می باشند. علامت ضریب متغیر مالکیت نهادی ۰/۰۷۳ می باشد و آماره t آن معادل ۲/۰۹۲ است که در سطح ۵٪ معنادار است. این نشان می دهد که بین میزان میزان مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش استاندارد (مقبول) رابطه مثبت و معنادار در سطح اطمینان ۹۵٪ خبر می دهد. در واقع، این نمایانگر این مطلب است که افزایش در میزان مالکیت نهادی، موجب افزایش صدور اظهار نظر تعدیل نشده یا مقبول حسابرسی شرکت های نمونه شده است. بنابراین فرضیه این تحقیق مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین میزان مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده تأیید می شود.

نگاره شماره (۲) - نتایج حاصل از آزمون آماری فرضیه اول تحقیق

$$\begin{aligned} Auditor\_Opinion_{it} = & \beta_0 + \beta_1 IO_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 ROS_{it} \\ & + \beta_5 Aditor\_Size_{it} + \beta_6 Aditor\_Change_{it} + \beta_7 AGE_{it} + \beta_8 LEV_{it} \\ & + \beta_9 SIZE_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

متغیر	ضریب متغیر	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (مقدار ثابت)	-۰/۴۵۱	-۲/۰۸۳	۰/۰۳۸
درصد مالکیت سهامداران نهادی	۰/۰۷۳	۲/۰۹۲	۰/۰۳۷
نرخ بازده دارایی ها	۰/۲۵۳	۴/۸۹۳	۰/۰۰۰
رشد شرکت	۰/۰۴۰	۱/۱۶۸	۰/۲۴۳
بازده فروش	-۰/۰۳۷	-۰/۸۰۱	۰/۴۲۳
اندازه حسابرس	۰/۱۸۶	۵/۱۲۰	۰/۰۰۰
تغییر حسابرس	۰/۰۳۴	۰/۹۹۴	۰/۳۲۱
عمر شرکت	۰/۱۵۵	۴/۲۵۵	۰/۰۰۰
اهرم مالی	-۰/۰۱۶	-/۳۶۰	۰/۷۱۹
اندازه شرکت	-۰/۰۴۴	-۱/۱۴۴	۰/۲۵۳
آماره نسبت درست نمایی	آماره LR	درجه آزادی	سطح معناداری مدل
	۱۱/۸۴۶	۹	۰/۰۰۰
ضریب تعیین مک فادن	۰/۱۱۸	آماره دوربین واتسون	۱/۹۸۸

همچنین نتایج متغیرهای کنترلی این تحقیق نشان می‌دهد که نرخ بازده دارایی‌ها دارای رابطه مثبت و معنادار با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده) در سطح معناداری بیش از ۰/۰۰۱ و سطح اطمینان ۹۹٪ می‌باشد. همچنین، بین اندازه حسابرس با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده) رابطه مثبت و معناداری در سطح ۱٪ و سطح اطمینان ۹۹٪ می‌باشد.

نتایج این مطالعه نشان داد که شاخص عمر شرکت نیز دارای رابطه مثبت و معنادار با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده) در سطح معناداری بیش از ۰/۰۰۱ و سطح اطمینان ۹۹٪ می‌باشد. آماره LR نیز نشان‌دهنده معناداری کلی مدل رگرسیونی برازش شده در سطح اطمینان ۹۹٪ است. با توجه به ضریب تعیین مک فادن مدل برازش شده می‌توان ادعا کرد، حدود ۱۲٪ از تغییرات در نوع گزارش حسابرسان مستقل توسط متغیرهای مدل توضیح داده می‌شود.

نگاره‌ی (۳) نتایج حاصل از آزمون آماری فرضیه دوم تحقیق

$$\text{Auditor\_Opinion}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CO}_{it} + \beta_2 \text{ROA}_{it} + \beta_3 \text{MVB}_{it} + \beta_4 \text{ROS}_{it} + \beta_5 \text{Aditor\_Size}_{it} + \beta_6 \text{Aditor\_Change}_{it} + \beta_7 \text{AGE}_{it} + \beta_8 \text{LEV}_{it} + \beta_9 \text{SIZE}_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیر	ضریب متغیر	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (مقدار ثابت)	-۰/۲۵۹	-۱/۱۹۷	۰/۲۳۱
تمرکز مالکیت نهادی	-۰/۰۷۶	-۲/۱۹۷	۰/۰۲۸
نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۲۵۲	۴/۸۵۵	۰/۰۰۰
رشد شرکت	۰/۰۴۱	۱/۱۸۷	۰/۲۳۵
بازده فروش	-۰/۰۳۶	-۰/۷۷۲	۰/۴۴۰
اندازه حسابرس	۰/۱۸۶	۵/۱۴۶	۰/۰۰۰
تغییر حسابرس	۰/۰۳۳	۰/۹۶۰	۰/۳۳۷
عمر شرکت	۰/۱۵۵	۴/۲۴۷	۰/۰۰۰
اهرم مالی	-۰/۰۱۸	-۰/۳۹۸	۰/۶۹۱
اندازه شرکت	-۰/۰۴۵	-۱/۱۷۳	۰/۲۴۱
آماره نسبت درست نمایی	آماره LR	درجه آزادی	سطح معناداری مدل
	۱۱/۹۰۳	۹	۰/۰۰۰
ضریب تعیین مک فادن	۰/۱۰۸	آماره دوربین واتسون	۱/۸۸۷

فرضیه دوم تحقیق به این صورت مطرح شد که بین تمرکز مالکیت و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده رابطه منفی و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون های آماری فرضیه اول تحقیق در نگاره شماره (۳) آورده شده است. در این نگاره ی ضرایب مثبت (منفی) متغیرها بیانگر رابطه مستقیم (معکوس) با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده یا مقبول حسابرسی) می باشند. علامت ضریب متغیر تمرکز مالکیت -0.076 می باشد و آماره t آن معادل $-2/197$ است که در سطح 5% معنادار است. این نشان می دهد که بین میزان تمرکز مالکیت و احتمال صدور گزارش استاندارد (مقبول) رابطه مثبت و معنادار در سطح اطمینان 95% خبر می دهد. در واقع، این نمایانگر این مطلب است که افزایش در میزان تمرکز مالکیت، موجب کاهش صدور اظهار نظر تعدیل نشده یا مقبول حسابرسی (به طبع آن، موجب افزایش اظهار نظر تعدیل شده) شرکت های نمونه شده است. بنابراین فرضیه این تحقیق مبنی بر وجود رابطه منفی و معنادار بین تمرکز مالکیت و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده تأیید می شود.

همچنین نتایج متغیرهای کنترلی این تحقیق نشان می دهد که نرخ بازده دارایی ها دارای رابطه مثبت و معنادار با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده) در سطح معناداری بیش از 0.001 و سطح اطمینان 99% می باشد. همچنین، بین اندازه حسابرس با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده) رابطه مثبت و معناداری در سطح 1% و سطح اطمینان 99% می باشد.

نتایج این مطالعه نشان داد که شاخص عمر شرکت نیز دارای رابطه مثبت و معنادار با نوع گزارش حسابرسان مستقل (اظهار نظر تعدیل نشده) در سطح معناداری بیش از 0.001 و سطح اطمینان 99% می باشد. آماره LR نیز نشان دهنده معناداری کلی مدل رگرسیونی برازش شده در سطح اطمینان 99% است. با توجه به ضریب تعیین مک فادن مدل برازش شده می توان ادعا کرد، حدود 11% از تغییرات در نوع گزارش حسابرسان مستقل توسط متغیرهای مدل توضیح داده می شود.

۷. محدودیت های تحقیق

در فرآیند تحقیق علمی، مجموعه شرایط و مواردی وجود دارد که خارج از کنترل محقق می باشد، ولی به طور بالقوه می تواند نتایج تحقیق را تحت تأثیر قرار دهد. محدودیت های این تحقیق به شرح زیر بوده است:

۱. در این تحقیق، ملاک اندازه‌گیری تمرکز مالکیت درصد مالکیت سهامداران بالاتراز ۱۰٪ می‌باشد و مالکیت‌های غیر مستقیم به دلیل عدم امکان ردیابی در محاسبات لحاظ نشده است که این امر می‌تواند بر نتایج تحقیق تأثیرگذار.
۲. با توجه به محدود بودن جامعه آماری به شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تسری نتایج به سایر واحدهای اقتصادی باید با احتیاط انجام شود.
۳. با توجه به استفاده از داده‌های مالی حسابرسی شده، طبیعی است که کیفیت نتایج این پژوهش تحت تأثیر کیفیت حسابرسی صورتهای مالی قرار گیرد.

۸. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

مالکان نهادی، به دلیل قابلیت قابل ملاحظه در انجام تجزیه و تحلیل‌های مالی حرفه‌ای از سایر سرمایه‌گذاران تفکیک می‌شوند. به همین دلیل، سرمایه‌گذاران نهادی بیش از سایر سرمایه‌گذاران، به کیفیت اطلاعات اهمیت می‌دهند و به آن نیازمندند. گزارش تعدیل نشده حسابرسی (مقبول) می‌تواند نشانه خوبی برای سلامت و عملکرد مالی و همچنین نشانه مهمی از کیفیت اطلاعات مالی باشد.

هدف این تحقیق بررسی نقش مالکان نهادی در نوع گزارش حسابرسان مستقل در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این مطالعه، نوع گزارش حسابرسان مستقل طبق استاندارد حسابرسی شماره ۷۰۰ ایران (تجدید نظر شده در سال ۱۳۸۹ و لازم الاجراء از تاریخ ۱۳۹۰/۱/۱)، به دو نوع اظهارنظر تعدیل نشده (مقبول) و اظهارنظر تعدیل شده (مشروط، مردود و عدم اظهارنظر) تفکیک شده است. همچنین از آنجا که متغیر وابسته یک متغیر موهومی است، لذا، در این مطالعه برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک استفاده شده است.

در این تحقیق با توجه به تمرکز بالای مالکیت‌های نهادی در بازار سرمایه، در مقایسه با تحقیقات صورت گرفته در ایران همچون تحقیق رحیمیان و همکاران (۱۳۹۰) و مرادزاده و همکاران (۱۳۹۰)، برای محاسبه میزان تمرکز مالکیت نهادی از درصد مالکیت سهامداران بالای ۱۰ درصد استفاده شده است در حالی که تحقیقات یاد شده از شاخص هرفیندال - هریشمن استفاده کرده‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد، که بین میزان مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده (مقبول) یک رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. به بیان

دیگر، در شرکتهایی که از میزان مالکیت نهادی بالایی برخوردارند، نوع گزارش حسابرسی تعدیل نشده (مقبول) بیشتر است. لذا، دارای اطلاعات مالی باکیفیت تری هستند. همچنین یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که بین تمرکز مالکیت نهادی و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل نشده رابطه منفی و معناداری وجود دارد. در واقع در شرکتهای با مالکیت متمرکز، احتمال صدور گزارش تعدیل نشده کمتر است. لذا شرکتهای با مالکیت متمرکز، کیفیت اطلاعات مالی کمتر است.

مهمترین پیشنهادات این تحقیق را می‌توان به شکل زیر خلاصه نمود:

۱. پیشنهاد می‌شود که استفاده‌کنندگان صورتهای مالی در هنگام مطالعه صورتهای مالی شرکتهای به عامل ترکیب سهامداران آن نیز توجه کنند. برای مثال براساس یافته‌های این تحقیق به طور کلی در شرکتهایی که از میزان مالکیت نهادی بالایی برخوردارند، نوع گزارش حسابرسی تعدیل نشده (مقبول) بیشتر است. لذا، دارای اطلاعات مالی باکیفیت تری هستند. همچنین، کیفیت اطلاعات مالی در شرکتهای با تمرکز مالکیت بالاتر، از کیفیت کمتری برخوردار است.
  ۲. پیشنهاد می‌شود با توجه به اصل ۴۴ قانون اساسی در ارتباط با خصوصی‌سازی، ضمن واگذاری سهام شرکتهای به مالکان نهادی، از تمرکز مالکیت آنها در شرکتهای جلوگیری شود. اول، از این طریق اطلاعات مالی با کیفیت بالاتر به استفاده‌کنندگان از گزارش‌های مالی ارائه می‌شود. دوم، با ایجاد تنوع بین مالکان امکان رقابت بین آنها فراهم می‌شود و کیفیت اطلاعات مالی افزایش می‌یابد.
- با توجه به نتایج بدست آمده از این تحقیق و به منظور شناخت بهتر عملکرد بازار سرمایه در ایران، موارد زیر برای تحقیقات آینده پیشنهاد می‌گردد:
۱. پیشنهاد می‌شود که تأثیر سایر مالکیت‌ها از جمله مالکیت مدیریتی بر نوع گزارش حسابرسان مورد بررسی قرار گیرد.
  ۲. پیشنهاد می‌شود که تأثیر نوع گزارش حسابرسان بر میزان سود تقسیمی و ارزش بازار شرکت مورد بررسی قرار گیرد.
  ۳. پیشنهاد می‌شود پژوهش حاضر در صنایع مختلف به تفکیک صنعت خاص انجام شود.

یادداشت‌ها:

1. Jensen and Meckling
2. Sharma
3. Azibi
4. Vanstraelen
5. Cornett
6. Bartov
7. Vanstraelen
8. Kim
9. Jorge Farinha
10. Astami and Tower

منابع و مأخذ

۱. احمدپور، احمد، کاشانی‌پور، محمد و شجائی، محمد رضا (۱۳۸۹)؛ "بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر هزینه تأمین مالی از طریق بدهی (استقراض)"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۶۲، ص ۳۲-۱۷.
۲. افلاطونی، عباس، نیکبخت، لیلی. (۱۳۸۹)؛ تهران، "کاربرد اقتصاد سنجی در تحقیقات حسابداری"، مدیریت مالی و علوم اقتصادی، انتشارات ترمه، چاپ اول.
۳. حساس یگانه، یحیی و آذین‌فر، کاوه. (۱۳۸۹)؛ "رابطه بین کیفیت حسابرس و اندازه مؤسسه حسابرسی"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۶۱۲، ص ۹۸-۸۵.
۴. حساس یگانه، یحیی و مظلومی، نادر و کردستانی، نسیم. (۱۳۹۲)؛ "نقش سرمایه‌گذاران نهادی در عملکرد شرکتهای بیمه در ایران"، پژوهش‌نامه بیمه، شماره ۲، ص ۲۷-۱.
۵. حساس یگانه، یحیی و مدنی، محمد حسین. (۱۳۸۳)؛ "تأثیر گزارش حسابرسی مستقل در تصمیم‌گیری اعتباردهندگان (بانکهای ایران)"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، شماره ۶، ص ۱۳۴-۱۵۰.
۶. دارابی، رویا و رضایی جعفری، عاطفه. (۱۳۹۱)؛ "تأثیر بندهای گزارش حسابرس مستقل بر شفافیت گزارش‌های مالی"، حسابداری مدیریت، شماره ۱۳، ص ۹۶-۷۹.
۷. دلدار، مصطفی (۱۳۹۱)؛ "بررسی تأثیر گروه‌های تجاری بر سیاست تقسیم سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، کرمان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده مدیریت و اقتصاد.

۸. رحیمیان، نظام الدین؛ رضاپور، نرگس و اخضری، حسین. (۱۳۹۰)؛ "نقش مالکان نهادی در کیفیت حسابرسی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، *دانش حسابرسی*، شماره ۴۵، ص ۶۸-۸۱.
۹. سازمان بورس اوراق بهادار تهران. (۱۳۸۴) "قانون بازار اوراق بهادار ج.ا.ا"، فصل اول، بند ۲۷، ماده ۱، تهران، انتشارات بورس اوراق بهادار تهران.
۱۰. ستایش، محمد حسین و جمالیان، مظفر. (۱۳۸۸)؛ بررسی رابطه بین نسبتهای مالی و غیر مالی بر اظهار نظر حسابرسان، *تحقیقات مالی*، شماره ۲، ص ۱۵۷-۱۳۰.
۱۱. شکری چشمه سبزی، اعظم. (۱۳۸۴)؛ "تأثیر گزارشهای حسابرسی بر تصمیم گیری استفاده کنندگان از صورتهای مالی"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.
۱۲. عباسزاده، محمد رضا و منظرزاده، هاشم. (۱۳۹۰)؛ "بررسی احتمال صدور گزارش مقبول حسابرسان مستقل با استفاده از خصوصیات هیئت مدیره شرکتهای پذیرفته شده در بوری اوراق بهادار تهران"، *بررسیهای حسابداری و حسابرسی*، شماره ۶۳، ص ۹۵-۱۱۲.
۱۳. علوی طبری، سید حسین، خلیفه سلطان، سید احمد و شهنبدیان، ناحید. (۱۳۸۸)؛ "کیفیت حسابرسی و پیش بینی سود"، *تحقیقات مالی*، شماره ۳، ص ۳۵-۲۳.
۱۴. مجتهدزاده، ویدا و پروین آقایی. (۱۳۸۳)؛ "عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده کنندگان"، *بررسیهای حسابداری و حسابرس*، شماره ۳۸، ص ۷۶-۵۳.
۱۵. مرادزاده، مهدی، مهریزی، محمد صادق و تاگر، رضا. (۱۳۹۱)؛ "تأثیر پاداش هیأت مدیره و مالکیت نهادی بر مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، *فصلنامه بورس اوراق بهادار تهران*، شماره ۱۸، ص ۱۵۲-۱۳۷.
۱۶. نمازی، محمد. (۱۳۸۴)؛ "بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت"، *علوم اجتماعی و انسانی شیراز*، شماره ۲، ص ۱۶۴-۱۴۷.

17. Al-Thuneibat, Ali A.; Ahmad Khamees, Basheer & Al-Fayoumi, Nedal A. (2008). "The Effect of Qualified Auditors' Opinions on Share Prices: Evidence From Jordan", *Managerial Auditing Journal*. Vol. 23 No. 1, pp. 84-101.
18. Ang, J. S., Cole, R. A., & Wuh Lin, J., (2000); "Agency costs and ownership structure", *Journal of Finance*, Vol. 55, pp. 81-106.

19. Azibi, J., Tondeur, H. and Rajhi, M., (2010). "Auditor choice and institutional investor characteristics after the Enron scandal in the French context", *Crises et nouvelles problématiques de la Valeur*, Nice: France.
20. Bartov E., Gul F. A., Tsui J. S. L. Discretionary-accruals Models and Audit Qualifications. *Journal of Accounting and Economics* 2000; 30: 421- 452.
21. Charalambous, C.(2003).Extending the scop of analyzing data of IEA studies: Applying Multilevel Modeling Techniques to analyseTimss
22. Chen, K.; Lin L. K. & Zhou, J. (2005). "Audit Quality and Earnings Management for Taiwan IPO Firms.", *Managerial Accounting Journal*, Vol. 20, No. 1, 86-104.
23. Chen, Charles J. P. & Zhao, R. (2000). "An emerging market's reaction to initial modified audit opinions: evidence for the Shanghai Stock Exchange", *Contemporary Accounting Research*. Vol. 17 No. 3, pp. 429-55.
24. Cheng, L. T. W., Davidson, W. N., & Leung, T. Y., (2011); "Insider trading returns and dividend signals". *International Review of Economics and Finance*, Vol. 20, pp. 421–429.
25. DeAngelo, H., DeAngelo, L., & Stulz, R. M. (2006); "Dividend policy and the earned/contributed capital mix: A test of the life-cycle theory", *Journal of Financial Economics*, Vol. 81, pp. 227–254.
26. DeAngelo, L., (1981); "Auditor Size and Audit Quality", *Journal of Accounting and Economics*, Vol.3, No. 3, pp. 183-199.
27. Holmstrom, B.R., (1979); "*Moral Hazard and Observability*", *the Bell Journal of Economics*, Spring, pp. 74-91.
28. Jensen, M.C., and Meckling W.H., (1976); "Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure", *Journal of Financial Economics* (October): 305-360.
29. Jensen, M.C., (1998); "Self-Interest, Altruism, Incentives of Agency Theory", *Foundation of Organizational Strategy*, Harvard University Press.
30. Jorge Farinha, Luis Filipe Viana. Board Structure and Modified audit opinions?. *International Journal of Auditing* 2006; 13(3): 237-258.
31. Kim, J.B., and C.H. Yi , (2006); "Does auditor rotation improve audit quality in emerging markets? Korean evidence". *Working paper*, Concordia University and Hong Kong Polytechnic University.
32. Kim, J.,R.Chung, and M. Firth (2003) "Auditor Conservatism, Asymmetric Monitoring and Earnings Management" , *Contemporary Accounting Research* , Vol. 20, No. 2 , pp. 323- 359.
33. Lin, J. B., Pantzalis, C., & Park, J. C. (2007); "Corporate use of derivatives and excess value of diversification", *Journal of Banking and Finance*, Vol. 31, pp. 889–913.

34. Palmrose Z., (1988); "An analysis of auditor litigation and audit service quality", *The Accounting Review* (January), pp. 55-73.
35. Pucheta, M. C.; Vico, A. & Garcia, M. A. (2004). "Reaction of the Spanish capital market to qualified audit reports" *European Accounting Review*. Vol. 4 No. 2, pp. 261-280.
36. Tendello, B. & Vanstraelen, A., (2008); "Earnings Management and Audit Quality in Europe: from the Private Client Segment", *European Accounting Review*, Vol. 17, No. 3, 447-469.
37. Sharma, V., (2004), "Board of Director Characteristics, Institutional Ownership, and Fraud : Evidence from Australia" *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, NO23, vol.2 september
38. Vanstraelen A., (2001); "Impact of renewable Long-term audit mandates on audit quality". *The European Accounting Review*, Vol 10, Issue2.